

ดัชนีค่าเงินที่แท้จริง

(Real Effective Exchange Rate Index: REER) : แนวคิด วิธีการคำนวณ และการประยุกต์ใช้กรณีประเทศไทย

เมทินี ศุภสวัสดิ์กุล*
กลุ่มการเงิน ฝ่ายวิชาการ

1. บทนำ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อศึกษาวิธีการคำนวณดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (Real Effective Exchange Rate Index: REER) และปัจจัยกำหนดระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพที่เหมาะสม (Equilibrium Exchange Rate) ของไทย ซึ่งนอกจากจะใช้เป็นเครื่องชี้ระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศชนิดหนึ่งแล้ว ยังสามารถให้นัยทางนโยบายในการดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนด้วย

แนวคิดการคำนวณระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพซึ่งถือเป็นระดับอัตราแลกเปลี่ยนที่เหมาะสม สามารถแบ่งได้เป็น 2 วิธีหลัก ได้แก่ Purchasing Power Parity (PPP) Approach และ Macroeconomic Balance Approach วิธีแรกเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกจึงนิยมใช้กันทั่วไป อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดสำคัญบางประการ ทำให้วิธีหลังถูกนำมาใช้เสริมเพื่อแก้ข้อจำกัดดังกล่าว ในปัจจุบันจึงเป็นที่ยอมรับมากกว่าในวงการวิชาการ (Clark et al., 1994) สำหรับงานศึกษานี้จะกล่าวถึงวิธีแรกโดยละเอียด แต่จะกล่าวถึงวิธีหลังโดยสังเขปเท่านั้น

งานศึกษานี้แบ่งออกเป็น 5 ส่วนสำคัญ โดยส่วนที่ 2 อธิบายอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพตามทฤษฎี Purchasing Power Parity ความหมายและวิธีการคำนวณดัชนีค่าเงินที่แท้จริง ข้อจำกัด รวมทั้งประเด็นสำคัญอื่นที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 3 กล่าวถึงการจัดทำดัชนีค่าเงินที่แท้จริงกรณีของไทยและประเทศคู่แข่งสำคัญ โดยฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนที่ 4 อธิบายอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพตามแนวคิด Macroeconomic Balance โดยสังเขป ซึ่งสามารถคำนวณได้โดย 2 วิธีหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์แบบ Comparative Static โดยใช้เทคนิค Cointegration และการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองเศรษฐกิจมหภาค (Macroeconomic Model) ส่วนสุดท้ายเป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ

2. ระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพตามทฤษฎี Purchasing Power Parity (PPP)

2.1 แนวคิดและความหมาย

ทฤษฎี PPP เป็นการประยุกต์แนวคิด Law of One Price กับกลุ่มสินค้า (bundles of goods) โดยกล่าวว่า ภายใต้สมมุติฐานโครงสร้างตลาดแข่งขันสมบูรณ์ซึ่งมี 2 ประเทศทำการค้าระหว่างกัน ไม่มีการกีดกัน

* บทความนี้เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน ไม่เกี่ยวข้องกับความเห็นของธนาคาร

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้บริหารในฝ่ายวิชาการ : ดร. อัจฉนา ไวกวามดี คุณสุชาดา กิระกุล คุณสุชาติ สักการโกศล คุณจาตุรงค์ จันทรังษ์ คุณเมธี สุภาพงษ์ และผู้เข้าร่วมสัมมนาในงานวิชาการประจำปีระหว่างฝ่ายวิชาการกับสำนักงานภาคของธนาคารแห่งประเทศไทย ปี 2542 สำหรับข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับงานศึกษานี้ ตลอดจนผู้ร่วมงานในฝ่ายวิชาการที่ช่วยอนุเคราะห์งานด้านฐานข้อมูล

ทางการค้าระหว่างประเทศ ไม่มีต้นทุนค่าขนส่งสินค้า และต้นทุนข้อมูลในการทำธุรกรรมการค้าระหว่างประเทศ กลุ่มสินค้าชนิดเดียวกันนี้ที่ขายในสองประเทศจะมีราคาซึ่งคำนวณเป็นสกุลเงินเดียวกันเท่ากัน ดังนั้นระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพจะถูกกำหนดโดยสัดส่วนของระดับราคาสินค้าในประเทศต่อระดับราคาสินค้าในต่างประเทศ^{1/} กล่าวคือ ประเทศที่มีราคาสินค้าสูงกว่าโดยเปรียบเทียบกับคู่ค้า อัตราแลกเปลี่ยนของประเทศนั้นจะมีแนวโน้มอ่อนลงเนื่องจากความต้องการซื้อสินค้าจากประเทศนั้นลดลง ส่งผลให้ความต้องการในสกุลเงินของประเทศนั้นลดลงเรื่อยๆ จนในที่สุดทำให้ราคาสินค้าของทั้งสองประเทศเมื่อคิดเป็นเงินสกุลเดียวกันเท่ากัน นั่นคือ ดุลการค้าระหว่างประเทศอยู่ในภาวะสมดุล และอัตราแลกเปลี่ยนดังกล่าวเป็นอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพ ดังนั้น ภายใต้แนวคิด Purchasing Power Parity นี้ อัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง (อัตราแลกเปลี่ยนปรับด้วยสัดส่วนระดับราคาสินค้าเปรียบเทียบ) จึงมีค่าคงที่ภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาว่าค่าเงินของประเทศหนึ่งอยู่ในระดับที่เหมาะสมหรือไม่ แข็งหรืออ่อนเกินไปจนมีผลต่อระดับความสามารถในการแข่งขันทางการค้าของประเทศหรือไม่ จะต้องพิจารณาจากค่าเงินของประเทศนั้นเปรียบเทียบกับค่าเงินของประเทศคู่ค้าสำคัญที่มีมากกว่า 1 ประเทศ และต้องคำนึงถึงต้นทุนทางด้านราคาด้วย ดังนั้น จึงพิจารณาในรูปของดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (Real Effective Exchange Rate Index: REER) ซึ่งโดยทั่วไปคำนวณจากค่าเงินประเทศนั้นเทียบกับค่าเฉลี่ยของค่าเงินประเทศคู่ค้าสำคัญถ่วงน้ำหนักด้วยสัดส่วนการค้า โดยนำส่วนต่างเงินเฟ้อของประเทศดังกล่าวและคู่ค้าเข้ามาคำนวณด้วย^{2/} แล้วเปรียบเทียบค่าที่คำนวณได้กับค่าของดัชนีในปีที่ใช้เป็นปีฐาน (ปกติให้เท่ากับ 100) ซึ่งถือว่าเป็นปีที่อัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงอยู่ในดุลยภาพ หากช่วงเวลาใดดัชนีค่าเงินที่แท้จริงมีค่าสูงกว่าดัชนีในปีฐาน (>100) แสดงว่าค่าเงิน ณ ขณะนั้นสูงเกินไป (overvalued) ในทางตรงข้ามหากดัชนีค่าเงินที่แท้จริงมีค่าต่ำกว่าดัชนีในปีฐาน (<100) แสดงว่าค่าเงิน ณ ขณะนั้นต่ำเกินไป (undervalued)

1/ Purchasing Power Parity (PPP) สามารถเขียนได้ใน 2 รูปแบบ คือ Absolute PPP และ Relative PPP ซึ่งเป็น strict และ weak form ของ Law of one price ตามลำดับ ดังนี้

Absolute PPP: $HC/FC = P/P^*$ โดยที่ $HC/FC =$ จำนวนสกุลเงินของประเทศต่อหนึ่งหน่วยสกุลเงินประเทศคู่ค้า, $P =$ ระดับราคาสินค้าในประเทศ และ $P^* =$ ระดับราคาสินค้าต่างประเทศ

Relative PPP: $\% \Delta HC/FC = \% \Delta P - \% \Delta P^*$ โดยที่ $\% \Delta$ แทนอัตราการเปลี่ยนแปลง

$$2/ REER = \sum_{i=1}^n w_i \times \frac{FC_i}{HC} \times \frac{P}{P_i} \quad \text{โดยที่} \quad \sum_{i=1}^n w_i = 1$$

โดย n = จำนวนคู่ค้าสำคัญ

w_i = น้ำหนักของค่าเงินประเทศ i ในสูตรดัชนีค่าเงิน ซึ่งอาจเป็นสัดส่วนการค้า, สัดส่วนการส่งออก, สัดส่วนการนำเข้า หรือสัดส่วนหนี้ เป็นต้น

P_i = ระดับราคาสินค้าในประเทศคู่ค้า i

P = ระดับราคาสินค้าภายในประเทศ

FC_i/HC = ค่าเงินสกุลประเทศ i ต่อ 1 หน่วยสกุลเงินประเทศนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม สูตรดังกล่าวคำนวณจากค่าเฉลี่ยเลขคณิต ซึ่งจะแตกต่างจากค่าเฉลี่ยเรขาคณิต (จะอธิบายในรายละเอียดต่อไป)

ทั้งนี้ ค่าดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (REER) ของประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ไทย จะมีค่าลดลงได้จาก 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) ค่าเงินบาทอ่อนลงเทียบกับสกุลเงินของประเทศคู่ค้าสำคัญ คือ ดัชนีค่าเงินบาทในรูป nominal term ที่เรียกว่า Nominal Effective Exchange Rate : NEER ลดลงนั่นเอง 2) สัดส่วนราคาสินค้าของไทยต่อราคาสินค้าของคู่ค้าลดลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าราคาสินค้าที่ผลิตในประเทศไทยมีแนวโน้มถูกลงเมื่อเทียบกับสินค้าที่ผลิตในประเทศคู่ค้า

2.2 วิธีการคำนวณและประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง

การคำนวณหาค่าดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (REER) นั้น จะต้องเริ่มจากการคำนวณหาค่าดัชนีค่าเงิน (NEER) ก่อน จากนั้นจึงใช้ราคาเปรียบเทียบมาปรับเพื่อให้ได้ค่า REER ต่อไป ดัชนีค่าเงินสกุลใดสกุลหนึ่งในรูป NEER ที่คำนวณได้ในทางปฏิบัติอาจมีค่าต่างกันไปขึ้นอยู่กับวิธีการคำนวณและปัจจัยต่างๆ ดังนี้

(1) วิธีหาค่าเฉลี่ย มี 2 วิธีหลักได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และค่าเฉลี่ยเรขาคณิต (Geometric Mean) ซึ่งมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$\text{ค่าเฉลี่ยเลขคณิต : } Index_t^{Agr} = \sum_{i=1}^n w_i \left(\frac{E_{it}}{E_{ib}} \right) = w_1 \left(\frac{E_{1t}}{E_{1b}} \right) + w_2 \left(\frac{E_{2t}}{E_{2b}} \right) + \dots + w_n \left(\frac{E_{nt}}{E_{nb}} \right)$$

$$\text{ค่าเฉลี่ยเรขาคณิต : } Index_t^{Geo} = \prod_{i=1}^n \left(\frac{E_{it}}{E_{ib}} \right)^{w_i} = \left(\frac{E_{1t}}{E_{1b}} \right)^{w_1} \times \left(\frac{E_{2t}}{E_{2b}} \right)^{w_2} \times \dots \times \left(\frac{E_{nt}}{E_{nb}} \right)^{w_n}$$

โดยที่ E_{it} = จำนวนเงินสกุลคู่ค้า i ต่อ 1 หน่วยสกุลเงินของประเทศนั้นๆ (อัตราแลกเปลี่ยน) ณ เวลา t

E_{ib} = จำนวนเงินสกุลคู่ค้า i ต่อ 1 หน่วยสกุลเงินของประเทศนั้นๆ (อัตราแลกเปลี่ยน) ณ ปีฐาน

จากผลการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าดัชนีค่าเงินที่คำนวณโดยค่าเฉลี่ยเลขคณิตจะมี upward bias^{3/} เป็นส่วนใหญ่และมีความผันผวนมากกว่า (Reserve Bank of Australia, 1988) การคำนวณโดยค่าเฉลี่ยเรขาคณิตช่วยแก้ข้อบกพร่องดังกล่าว จึงเป็นที่ยอมรับและใช้กันทั่วไปในปัจจุบัน (Coughlin and Pollard, 1996)

(2) จำนวนสกุลเงินของประเทศคู่ค้า ส่วนใหญ่จะครอบคลุมสกุลเงินประมาณ 10-20 สกุล คิดเป็นมูลค่าการค้าไม่ควรต่ำกว่าร้อยละ 80 ของมูลค่าการค้าทั้งหมดของประเทศ งานศึกษาบางชิ้นจะรวมเฉพาะสกุลเงินที่ถูกกำหนดโดยกลไกตลาดเท่านั้น และไม่รวมสกุลเงินที่ผูกค่าไว้กับสกุลเงินที่รวมอยู่ในตะกร้าเงินแล้ว บางการศึกษายังพบว่าดัชนีค่าเงินที่ครอบคลุมสกุลเงินจำนวนมากไม่ได้เป็นเครื่องมือที่ดีกว่าดัชนีที่ครอบคลุมสกุลเงินจำนวนน้อยเสมอไป (Batten and Belongia, 1987)

3/ เช่นในกรณีดัชนีค่าเงินของไทย เมื่อค่าเงินของประเทศคู่ค้าของไทย เช่น เยนญี่ปุ่น อ่อนลงเทียบกับบาท จะทำให้ดัชนีค่าเงินบาทของปีที่ห่างจากปีฐานมากกว่าแท้จริงในปริมาณที่มากกว่าโดยเปรียบเทียบกับดัชนีค่าเงินบาทของปีที่ใกล้กับปีฐาน ในขณะที่เมื่อค่าเงินของประเทศคู่ค้าของไทยแข็งขึ้นเมื่อเทียบกับบาท จะส่งผลทำให้ดัชนีค่าเงินบาทของปีที่ห่างจากปีฐานมากกว่าอ่อนลงในปริมาณที่น้อยกว่าโดยเปรียบเทียบกับดัชนีค่าเงินบาทของปีที่ใกล้กับปีฐาน ข้อเสียดังกล่าวนี้จะทำให้ดัชนีที่คำนวณค่าเฉลี่ยโดยวิธีเลขคณิตมีลักษณะ “upward bias”

(3) **น้ำหนักที่ใช้ถ่วงเฉลี่ย** เนื่องจากดัชนีค่าเงินที่จัดทำขึ้นมาวัดอุปสงค์หลัก คือ เพื่อวัดระดับความสามารถในการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศ น้ำหนักที่ใช้ส่วนใหญ่จึงเป็นสัดส่วนการค้าของประเทศคู่ค้าสำคัญ^{4/} อย่างไรก็ตาม บางงานศึกษาใช้เฉพาะสัดส่วนการส่งออกหรือสัดส่วนการนำเข้า เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงดัชนีค่าเงินต่อการส่งออกและการนำเข้า ตามลำดับ ในปัจจุบันเงินทุนนำเข้ระหว่างประเทศได้มีบทบาทมากขึ้นและมากกว่าการค้าระหว่างประเทศ จึงได้มีการเสนอให้ใช้สัดส่วนเงินทุนนำเข้จากประเทศคู่ลงทุนสำคัญเป็นน้ำหนักแทน อย่างไรก็ตาม การจัดทำดัชนีค่าเงินโดยใช้วิธีดังกล่าวยังไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากความรวดเร็วและถูกต้องของข้อมูลแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศยังไม่พร้อม (Ott, 1987)

สำหรับวิธีการถ่วงน้ำหนัก สามารถทำได้ 4 วิธีดังนี้

3.1) **Multilateral Exchange Rate Model (MERM)** เป็นการคำนวณน้ำหนักของแต่ละสกุลเงินจากแบบจำลองทางเศรษฐมิติที่ให้ค่าความยืดหยุ่นต่อราคาของการส่งออกและนำเข้าของประเทศต่างๆ ที่ทำการค้ากันไม่เฉพาะระหว่างประเทศนั้นๆ กับประเทศคู่ค้า แต่รวมไปถึงผลต่อประเทศคู่แข่งด้วย IMF ได้เคยจัดทำดัชนีค่าเงินของประเทศสมาชิกโดยใช้วิธีนี้คำนวณน้ำหนัก อย่างไรก็ตาม วิธีนี้ไม่เป็นที่นิยมในปัจจุบันเท่าที่ควร เนื่องจากความเชื่อถือในความแม่นยำของแบบจำลองในการคำนวณค่าพารามิเตอร์ต่างๆ ลดลง และต้องใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ในการประมาณการ

3.2) **Bilateral Weight** แต่ละสกุลเงินของประเทศคู่ค้าจะถูกถ่วงน้ำหนักโดยสัดส่วนการค้าระหว่างประเทศคู่ค้านั้นๆ กับประเทศที่ต้องการคำนวณค่าเงิน โดยไม่ได้คำนึงถึงประเทศคู่แข่ง เช่น กรณีดัชนีค่าเงินบาทน้ำหนักของแต่ละสกุลเงินในตะกร้าคำนวณได้จากสูตร :

$$w_i = \frac{THX_i + THM_i}{\sum_{i=1}^n (THX_i + THM_i)} = \frac{\text{มูลค่าการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่ค้า } i}{\text{ผลรวมของมูลค่าการค้าไทยกับประเทศคู่ค้าทั้งหมด } n \text{ ประเทศ (ในดัชนีค่าเงิน)}}$$

โดยที่ THX_i = มูลค่าการส่งออกของไทยไปยังประเทศ i

THM_i = มูลค่านำเข้าของไทยจากประเทศ i

n = จำนวนประเทศคู่ค้าสำคัญของไทยที่รวมอยู่ในดัชนีค่าเงิน

3.3) **Multilateral Weight** จะคำนึงถึงการแข่งขันในตลาดอื่นๆ นอกเหนือจากการแข่งขันระหว่างไทยกับคู่ค้าในประเทศไทย น้ำหนักตามวิธีนี้จึงคำนวณได้จากสูตร :

$$w_i = \frac{WX_i + WM_i}{\sum_{i=1}^n (WX_i + WM_i)} = \frac{\text{มูลค่าการค้าของประเทศคู่ค้า } i \text{ กับประเทศต่างๆ ทั่วโลก}}{\text{ผลรวมของมูลค่าการค้าของประเทศคู่ค้าไทยทั้งหมด } n \text{ ประเทศ (ในดัชนีค่าเงิน) กับประเทศต่างๆ ทั่วโลก}}$$

4/ บางแห่งใช้สัดส่วนการค้าเฉพาะสินค้าอุตสาหกรรม บางแห่งคิดรวมทั้งมูลค่าการค้าและบริการ

โดยที่ WX_i = มูลค่าการส่งออกของประเทศ i ไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก
 WM_i = มูลค่าการนำเข้าของประเทศ i จากประเทศต่างๆ ทั่วโลก

วิธีการถ่วงน้ำหนักแบบนี้มีข้อจำกัดประการสำคัญคือ ดัชนีที่คำนวณได้อาจให้ความสำคัญกับสกุลเงินที่มีการค้ากับประเทศอื่นมากกว่าสกุลเงินที่มีการค้ากับไทยเป็นหลัก

3.4) **Double Weight** เป็นวิธีที่แก้ข้อบกพร่องของวิธีที่ 2 และ 3 กล่าวคือ น้ำหนักที่คำนวณได้จะคำนึงถึงความสำคัญของทั้งประเทศคู่ค้าและประเทศคู่แข่ง หรือกล่าวอีกอย่างคือ คำนึงถึงการแข่งขันจากตลาดอื่นทั่วโลกนอกเหนือจากตลาดในประเทศผู้นำเข้า แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับตลาดเหล่านั้นมากเกินไป

IMF และ J.P. Morgan ได้พยายามสร้างดัชนีชนิดนี้ขึ้น^{5/} โดยสูตรที่ J.P. Morgan ใช้คำนวณดัชนีค่าเงินของดอลลาร์ สรอ. (Export-weighted Index) ได้แก่

$$USindex = \prod_{i=1}^n \left(\frac{SI_i}{\$} \right)^{W_i}$$

โดยที่ W_i = สัดส่วนการส่งออกของสหรัฐฯ ไปยังประเทศคู่ค้า i
 $= \frac{\text{มูลค่าการส่งออกของสหรัฐฯ ไปยังประเทศคู่ค้า } i}{\text{มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของสหรัฐฯ}}$
 n = จำนวนประเทศที่นำเข้าสินค้าจากสหรัฐฯ

$$SI_i = \prod_{j=1}^m \left(\frac{TC_j}{TP_i} \right)^{y_j}$$

SI_i = ดัชนีค่าเงินของประเทศคู่ค้า i ที่นำเข้าสินค้าจากสหรัฐฯ

$\frac{TC_j}{TP_i}$ = จำนวนสกุลเงินของประเทศ j (ยกเว้นสหรัฐฯ) ซึ่งส่งสินค้าออกมายังประเทศ i

เทียบกับหนึ่งหน่วยสกุลเงินของประเทศ i

y_j = สัดส่วนการนำเข้าของประเทศ i จากประเทศ j
 $= \frac{\text{มูลค่าการนำเข้าสินค้าของประเทศ } i \text{ จากประเทศ } j}{\text{มูลค่าการนำเข้าสินค้าทั้งหมดของประเทศ } i}$

m = จำนวนประเทศที่ส่งสินค้าออกไปยังประเทศ i (ยกเว้นสหรัฐฯ)

5/ Turner, Philip and Jozef Van't dack. 1993. "Measuring International Price and Cost Competitiveness", *BIS Economic Papers* (November) และ Hargreaves, Derek. 1993. "Effective Exchange Rates : OECD Currencies", *Morgan Guaranty Trust Company Economic Research Note* (December 30)

(4) **ดัชนีราคา** ในการคำนวณดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (REER) จะต้องใช้ดัชนีราคาเป็นตัวปรับดัชนีค่าเงินในรูปแบบ nominal term (NEER) หากวัตถุประสงค์สำคัญของการสร้างดัชนีค่าเงินที่แท้จริงเพื่อวัดระดับความสามารถในการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศ ดัชนีราคาที่ใช้ตามทฤษฎีควรเป็นดัชนีราคาสินค้าออก (Export Price Index) อย่างไรก็ตาม ดัชนีราคาสินค้าออกมีข้อจำกัดในเรื่อง “Sampling bias” กล่าวคือ สินค้าที่อยู่ในตะกร้าดัชนีราคาสินค้าออกจะครอบคลุมเฉพาะสินค้าที่ส่งออกไปแล้ว (Traded goods) เท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงสินค้าที่มีศักยภาพในการส่งออก (Exportable goods) ด้วย

ดัชนีราคาสินค้าประเภทอื่นที่ครอบคลุมชนิดสินค้ามากกว่า (Aggregate Price Deflator) เช่น ดัชนีราคาสินค้าขายส่ง (Wholesale Price Index) ดัชนีราคาผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ (GDP Deflator) และต้นทุนค่าแรงต่อหนึ่งหน่วย (Unit Labor Cost) จะมีปัญหาดังกล่าวน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติดัชนีเหล่านี้มีข้อจำกัดในเรื่องของความล่าช้าและความถี่ของข้อมูล ประกอบกับความสอดคล้องกันของประเภทสินค้าในตะกร้าของประเทศต่างๆ สำหรับต้นทุนค่าแรงต่อหน่วยส่วนใหญ่จะมีข้อมูลเฉพาะภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นในการคำนวณและประมาณการดัชนีค่าเงินที่แท้จริงในทางปฏิบัติมักใช้ดัชนีราคาสินค้าผู้บริโภค (Consumer Price Index) เนื่องจากข้อได้เปรียบในด้านความรวดเร็วของข้อมูล ประกอบกับข้อมูลประมาณการอัตราเงินเฟ้อในอนาคตของประเทศส่วนใหญ่มักอิงกับการเปลี่ยนแปลงดัชนีราคาสินค้าผู้บริโภค

2.3 ข้อจำกัด

ดัชนีค่าเงินที่แท้จริงซึ่งคำนวณตามแนวคิด PPP มีข้อจำกัดดังนี้

(1) สมมุติฐานหลัก 3 ข้อ คือ โครงสร้างตลาดแข่งขันสมบูรณ์ซึ่งไม่มีการกีดกันทางการค้า ไม่มีต้นทุนค่าขนส่งสินค้าและต้นทุนข้อมูลการทำธุรกรรมการค้าระหว่างประเทศ เป็นสมมุติฐานที่ค่อนข้างจำกัดมาก แม้ว่าการส่งเสริมการเปิดเสรีทางการค้าภายใต้การรวมกลุ่มเศรษฐกิจต่างๆ เช่น WTO APEC และการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้สมมุติฐานดังกล่าวเป็นจริงมากขึ้น โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม

(2) ระดับราคาสินค้ามักไม่ปรับตัวในระยะสั้น (Price Rigidity) เนื่องจากข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงสัญญาการผลิต การจ้างงาน การขยายกำลังการผลิตและการลงทุน เป็นต้น ดังนั้นแนวคิด PPP จึงมีแนวโน้มที่อาจเป็นจริงในระยะยาวมากกว่า

(3) ในการคำนวณดัชนีค่าเงินที่แท้จริงในทางปฏิบัติมีข้อจำกัดทางด้านข้อมูล เนื่องจากดัชนีราคาสินค้าของประเทศต่างๆ มักมีชนิดของสินค้าในตะกร้าที่ไม่สอดคล้องกันนัก และยากที่จะตัดสินว่าปีใดควรเป็นปีฐาน ซึ่งถือว่าอัตราแลกเปลี่ยนอยู่ในระดับดุลยภาพ

(4) สมมุติฐานที่ให้อัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง ณ ระดับดุลยภาพมีค่าคงที่ค่าหนึ่ง (ซึ่งให้เท่ากับ 100 ณ ปีฐาน) เมื่อเวลาผ่านไป มีแนวโน้มที่จะไม่เป็นจริงเมื่อเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ซึ่งอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ระดับการเปิดประเทศ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการใช้จ่ายของรัฐบาลและโครงสร้างหนี้ เป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ดุลยภาพด้านอัตราแลกเปลี่ยนนั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเวลาผ่านไป

3. การจัดทำดัชนีค่าเงิน (NEER) และดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (REER) ของไทย และประเทศคู่แข่ง

3.1 ดัชนี NEER และ REER ของไทย

ดัชนีค่าเงินบาทของไทยที่จัดทำโดยฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย มีลักษณะสำคัญดังนี้

(1) มี 2 series ได้แก่ Trade-weighted index และ Export-weighted index ซึ่งคำนวณจากค่าเฉลี่ยเรขาคณิต (Geometric average) ของอัตราแลกเปลี่ยนบาทต่อสกุลเงินของประเทศคู่ค้าสำคัญของไทยรวม 22 ประเทศ โดยน้ำหนักที่ใช้ได้แก่ สัดส่วนการค้าเฉลี่ย (สำหรับ Trade-weighted index) และสัดส่วนการส่งออกเฉลี่ย (สำหรับ Export-weighted index) ของไทยกับประเทศคู่ค้าเหล่านั้นในช่วงปี 2538-2540 ซึ่งครอบคลุมประมาณร้อยละ 90 ของมูลค่าการค้าและการส่งออกทั้งหมดของไทย โดยส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 10 ได้กระจายเพิ่มน้ำหนักให้กับ 22 ประเทศคู่ค้าตามสัดส่วนการค้าและการส่งออกของแต่ละประเทศเหล่านั้น จนผลรวมของน้ำหนักเท่ากับร้อยละ 100 ดังนั้น ดัชนีค่าเงินบาทที่จัดทำขึ้นนี้จึงมีลักษณะการคำนวณน้ำหนักเป็น Bilateral weight ดังที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อก่อนหน้า

ทั้งนี้ ผลการคำนวณน้ำหนักของประเทศคู่ค้าสำคัญ 5 อันดับแรก ที่คำนวณได้ตามสัดส่วนการค้าและสัดส่วนการส่งออก ได้แก่

	ประเทศคู่ค้าสำคัญ	น้ำหนัก (%) (สัดส่วนการค้า)	ประเทศผู้นำเข้าสำคัญ	น้ำหนัก (%) (สัดส่วนการส่งออก)
1	ญี่ปุ่น	24.4	สหรัฐฯ	21.1
2	สหรัฐฯ	16.9	ญี่ปุ่น	18.3
3	สิงคโปร์	6.1	สิงคโปร์	14.0
4	ซาอุดีอาระเบีย	5.3	ฮ่องกง	6.5
5	มาเลเซีย	5.1	ซาอุดีอาระเบีย	4.1

(2) ฐานที่ใช้ในการคำนวณดัชนีค่าเงินมี 2 กรณี 1) ใช้ค่า ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2540 เพื่อติดตามค่าเงินบาทหลังการเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนเป็นแบบลอยตัว และ 2) ค่าเฉลี่ยของดัชนีในปี 2537 เนื่องจากน่าจะเป็นปีที่ภาคเศรษฐกิจต่างประเทศของไทยมีเสถียรภาพพอควรและได้รับผลกระทบจากปัจจัยอื่นนอกจากปัจจัยทางเศรษฐกิจน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับปีอื่นๆ ในช่วง 2533-2540 กล่าวคือ ปี 2533-2534 เป็นปีที่ไทยขาดดุลบัญชีเดินสะพัดสูงถึงร้อยละ 8.5 และ 7.7 ของ GDP ตามลำดับ ส่วนหนึ่งเนื่องจากราคาน้ำมันในตลาดโลกที่เพิ่มสูงขึ้นจากวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย ปี 2535 มีปัจจัยการเมืองคือเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเกิดขึ้น อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยชะลอลง การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดลดลงอย่างเห็นได้ชัดเหลือร้อยละ 5.6 ของ GDP สำหรับปี 2538-2539 เป็นปีที่เศรษฐกิจภาคต่างประเทศเริ่มมีปัญหาด้านเสถียรภาพ ดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลสูงถึงร้อยละ 8.0 และ 7.9 ของ GDP ตามลำดับ สำหรับปี 2536 เป็นปีที่ทางการอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์เริ่มทำธุรกิจ BIBF ได้ ซึ่งส่งผลให้มีเงินทุนไหลเข้าจากต่างประเทศผ่านธุรกิจ BIBF ก่อนข้างสูง

ดังนั้น งานศึกษาที่จึงเลือกใช้ปี 2537 เป็นปีฐาน ซึ่งดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลร้อยละ 5.6 ของ GDP เนื่องจากน่าจะเป็นปีที่มีเสถียรภาพพอควร แต่ยังไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่าเป็นปีที่มีดุลยภาพ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าดัชนีค่าเงินบาทที่คำนวณโดยปีฐานที่ต่างกันจะมีค่าต่างกัน แต่การเปลี่ยนแปลงจากช่วงเวลาเดียวกันจะมีค่าเท่ากัน ตัวอย่างเช่น REER ไทยที่คำนวณโดยปีฐาน 2537 ในเดือนกรกฎาคม 2542 มีค่า 89.4 อ่อนลงจากค่า 100.4 ในเดือนมกราคม 2533 ประมาณ 11 ($89.4 - 100.4 = -11$) ในขณะที่ REER ไทยที่คำนวณโดยปีฐาน 30 มิถุนายน 2540 ในเดือนกรกฎาคม 2542 มีค่า 82.3 อ่อนลงจากค่า 92.4 ในเดือนมกราคม 2533 ประมาณ 10 ใกล้เคียงกัน ($82.3 - 92.4 = -10.1$) ดังแสดงในกราฟที่ 1 ในภาคผนวก ต่อไปจึงกล่าวถึงเฉพาะปีฐาน 2537

สำหรับสูตรการคำนวณดัชนีค่าเงินบาท (กรณี Trade-weighted index และปี 2537 เป็นปีฐาน)^{6/} สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

$$NEER_t = \frac{\prod_{i=1}^{22} \left(\frac{FC_i}{B} \right)_t^{w_i}}{\prod_{i=1}^{22} \left(\frac{FC_i}{B} \right)_{2537}^{w_i}} \times 100$$

$$= \frac{\left[\left(\frac{FC_1}{B} \right)^{w_1} \times \left(\frac{FC_2}{B} \right)^{w_2} \times \dots \times \left(\frac{FC_{22}}{B} \right)^{w_{22}} \right]_t}{\left[\left(\frac{FC_1}{B} \right)^{w_1} \times \left(\frac{FC_2}{B} \right)^{w_2} \times \dots \times \left(\frac{FC_{22}}{B} \right)^{w_{22}} \right]_{2537}} \times 100$$

โดยที่ $\frac{FC_i}{B}$ = Units of foreign currency i per Baht (จำนวนเงินสกุลประเทศคู่ค้า i ต่อ 1 บาท)

w_i = Trade Weight of Country i

= สัดส่วนการค้าเฉลี่ยในช่วงปี 2538-2540 ของไทยกับประเทศ i

= $\left(\frac{\text{Values of Imports + Exports ของไทยกับประเทศ i}}{\text{Total Values of Import + Exports ของไทย}} \right)_{\text{average (2538-40)}}$

และเทียบค่าเฉลี่ยปี 2537 ให้ = 100 คือถือเป็นปีฐาน

$$RPCI_t = \frac{\left[\frac{CPI_1^{w_1} \times CPI_2^{w_2} \times \dots \times CPI_{22}^{w_{22}}}{CPI_{TH}} \right]_t}{\left[\frac{CPI_1^{w_1} \times CPI_2^{w_2} \times \dots \times CPI_{22}^{w_{22}}}{CPI_{TH}} \right]_{2537}} \times 100$$

6/ สำหรับกรณี Export-weighted Index มีสูตรการคำนวณเหมือนกัน ต่างกันตรงน้ำหนักของสกุลเงินในตะกร้าเท่านั้น คือ จะใช้สัดส่วนการส่งออกแทนสัดส่วนการค้า

โดยที่ $CPI_1, \dots, CPI_{22} =$ ดัชนีราคาสินค้าผู้บริโภคของประเทศคู่ค้าที่ 1-22
 $CPI_{TH} =$ ดัชนีราคาสินค้าผู้บริโภคของไทย
 $REER_t = \frac{NEER_t}{RPCI_t}$

โดยที่ REER = Real Effective Exchange Rate Index,
 NEER = Nominal Effective Exchange Rate Index,
 RPCI = Relative Price Index

3.2 ดัชนี NEER และ REER ของประเทศคู่แข่ง

เนื่องจากสูตรการคำนวณดัชนีค่าเงินของไทยไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญของประเทศคู่แข่งในตลาดส่งออก แต่พิจารณาเฉพาะความสำคัญของประเทศคู่ค้าในลักษณะ Bilateral weight ดังกล่าวแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยน ทาง การต้องติดตามความเคลื่อนไหวของดัชนีค่าเงินของประเทศคู่แข่ง ที่สำคัญด้วย เพื่อใช้พิจารณาเปรียบเทียบกับดัชนีค่าเงินของไทย ทั้งนี้ ดัชนีค่าเงิน NEER และ REER ของ คู่แข่งมีวิธีการคำนวณเช่นเดียวกับดัชนีค่าเงินของไทย กล่าวคือ เป็นค่าเฉลี่ยเรขาคณิตของค่าเงินสกุลประเทศ คู่แข่งถ่วงน้ำหนักด้วยสัดส่วนการค้า (สำหรับ Trade-weighted Index) และสัดส่วนการส่งออก (สำหรับ Ex- port-weighted Index) เฉลี่ยของประเทศคู่แข่งกับคู่ค้าสำคัญของคู่แข่งในช่วงปี 2538-2540^{7/}

สำหรับรายละเอียดสูตรการคำนวณดัชนีค่าเงินของประเทศคู่แข่ง (สมมติประเทศ A, กรณี Trade-weighted index และปี 2537 เป็นปีฐาน) แสดงได้ดังนี้

$$OTNEER_{At} = \frac{\left[\left(\frac{FC_1}{OT_A} \right)^{m_1} \times \left(\frac{FC_2}{OT_A} \right)^{m_2} \times \dots \times \left(\frac{FC_{22}}{OT_A} \right)^{m_{22}} \right]_t}{\left[\left(\frac{FC_1}{OT_A} \right)^{m_1} \times \left(\frac{FC_2}{OT_A} \right)^{m_2} \times \dots \times \left(\frac{FC_{22}}{OT_A} \right)^{m_{22}} \right]_{2537}} \times 100$$

โดยที่ $\frac{FC_i}{OT_A} =$ จำนวนเงินสกุลประเทศคู่ค้า i ต่อ 1 หน่วยเงินสกุลของประเทศคู่แข่ง A
 $m_i =$ สัดส่วนการค้าเฉลี่ยในช่วงปี 2538-2539 ของประเทศ A กับประเทศคู่ค้า i

$$\text{โดยที่} \quad \sum_{i=1}^{22} m_i = 1$$

7/ ซึ่งให้เป็นประเทศเดียวกับคู่ค้า 22 ประเทศของไทยในการคำนวณดัชนีค่าเงินบาท แต่น้ำหนักต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อความรวดเร็วในการรวบรวมข้อมูลอัตราแลกเปลี่ยนและดัชนีราคาเพื่อใช้คำนวณดัชนีค่าเงิน แต่ยังคงสะท้อน ความสำคัญของประเทศคู่ค้าเหล่านั้นในการค้ากับประเทศคู่แข่งด้วยการใช้สัดส่วนการค้าที่ต่างจากของไทยเป็น น้ำหนัก

สำหรับ RPCI และ REER ของประเทศคู่แข่งคำนวณเหมือนกรณีของไทย แต่ใช้น้ำหนักประเทศคู่ค้าของคู่แข่งต่างกัน

3.3 ดัชนีค่าเงินของประเทศคู่แข่งในรูปแบบ Composite Competitor Index

นอกจากดัชนีค่าเงินของประเทศคู่แข่งแยกรายประเทศ (Individual Competitor Index) 24 ประเทศทั่วโลกแล้ว เพื่อให้ภาพความสามารถในการแข่งขันของประเทศคู่แข่งของไทยโดยรวม งานศึกษานี้จึงได้จัดทำดัชนีค่าเงินของประเทศคู่แข่งในลักษณะ Composite Competitor Index ซึ่งให้น้ำหนักความสำคัญกับคู่แข่งแต่ละประเทศแยกตามรายละเอียดกลุ่มสินค้าออกประเภทเดียวกับไทยโดยมีรายละเอียดการจัดทำดังนี้

3.3.1 วิธีการศึกษา

(1) identify สินค้าส่งออกสำคัญของไทย 46 อันดับแรกตาม SITC (Standard International Trade Classification), Group (3-digit) Level จาก International Trade Statistics Yearbook 1995 ของ United Nations^{8/} ซึ่งคิดเป็นมูลค่าการส่งออกประมาณร้อยละ 80 ของมูลค่าการส่งออกรวมของไทย

(2) identify ประเทศคู่แข่งสำคัญของไทยจากสัดส่วนการส่งออกสินค้าประเภทเดียวกับไทยในตลาดโลก (share of export in world exports) โดยประเทศที่มีสัดส่วนการส่งออกในตลาดโลกสูงจัดว่าเป็นคู่แข่งสำคัญสำหรับสินค้าประเภทนั้นๆ

(3) คำนวณน้ำหนักความสำคัญของคู่แข่งแต่ละประเทศสำหรับทุกประเภทสินค้าส่งออกสำคัญของไทยจากผลรวมของผลคูณระหว่างน้ำหนักของคู่แข่งในแต่ละประเภทสินค้า (w_k) กับสัดส่วนการส่งออกสินค้าแต่ละประเภทของไทยต่อมูลค่าการส่งออกรวมของไทย (s_k) ดังสูตรต่อไปนี้

$$w^A = \sum_{k=1}^{46} w_k^A \times s_k \quad \text{โดยที่ } k = 1, 2, \dots, 46$$

$$w_k^A = \text{สัดส่วนการส่งออกสินค้า } k \text{ ของประเทศ } A \text{ ในตลาดโลก}$$

$$= \frac{\text{มูลค่าการส่งออกสินค้า } k \text{ ของประเทศ } A}{\text{มูลค่าการส่งออกสินค้า } k \text{ ของทุกประเทศในตลาดโลก}}$$

$$s_k = \text{สัดส่วนการส่งออกสินค้า } k \text{ ของไทยต่อการส่งออกสินค้ารวมของไทย}$$

$$= \frac{\text{มูลค่าการส่งออกสินค้า } k \text{ ของไทย}}{\text{มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของไทย}}$$

8/ เป็นแหล่งข้อมูลที่ update และสอดคล้องกันมากที่สุดในช่วงนี้ ในการเปรียบเทียบการค้าของประเทศต่างๆ ตามรายสินค้า

3.3.2 ผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า ประเทศคู่แข่งสำคัญที่ส่งสินค้าออกประเภทเดียวกับไทยและมีสัดส่วนในตลาดโลกสูง ส่วนใหญ่เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชีย โดยหากเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศละตินอเมริกา มีสินค้าเพียง 4 หมวดสินค้า (จากทั้งหมด 46 หมวด) เท่านั้นที่สัดส่วนการส่งออกรวมในตลาดโลกของกลุ่มประเทศละตินอเมริกา 8 ประเทศซึ่ง identify จากขั้นตอนที่ 2 (ได้แก่ เม็กซิโก บราซิล อาร์เจนตินา ชิลี คิวบา โคลัมเบีย กัวเตมาลา และเอกวาดอร์) ใกล้เคียงหรือสูงกว่าสัดส่วนการส่งออกรวมในตลาดโลกของประเทศคู่แข่งในเอเชีย 8 ประเทศ (ได้แก่ จีน ฮองกง เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย) ได้แก่ หมวดน้ำตาลและน้ำผึ้ง (Sugar and Honey) หมวดผลไม้ที่ผ่านการแปรรูป (Fruits: preserved, prepared) หมวดผักหรือปลาแปรรูป (Vegetables or fish, preserved) และหมวดอุปกรณ์สำหรับจ่ายกระแสไฟฟ้า (Electrical Distributing Equipment)

เมื่อพิจารณาทุกประเภทหมวดสินค้าถ่วงน้ำหนักความสำคัญตามสัดส่วนการส่งออกของสินค้าแต่ละประเภทต่อการส่งออกรวมของไทย จะได้น้ำหนักของประเทศคู่แข่งสำคัญ 5 อันดับแรก และแยกตามกลุ่มประเทศดังแสดงในตารางข้างล่างนี้^{9/}

ประเทศคู่แข่งสำคัญ	น้ำหนัก (%)	กลุ่มประเทศคู่แข่งสำคัญ	น้ำหนัก (%)
1 สหรัฐฯ	12.5	เอเชียและแปซิฟิก (ยกเว้นญี่ปุ่น) ^{1/}	46.1
2 ญี่ปุ่น	8.9	ยุโรป ^{2/}	28.9
3 ฮองกง	8.2	สหรัฐฯ และแคนาดา	13.9
4 ไต้หวัน	7.7	ญี่ปุ่น	8.9
5 จีน	7.2	ละตินอเมริกา ^{3/}	2.2

1/ ประกอบด้วย ฮองกง ไต้หวัน จีน สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย ปากีสถาน และฟิลิปปินส์

2/ ประกอบด้วย เยอรมนี อิตาลี อังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม สวิตเซอร์แลนด์ สเปน และเดนมาร์ก

3/ ได้แก่ เม็กซิโก

3.3.3 การเปลี่ยนแปลงดัชนีค่าเงินบาทเปรียบเทียบกับดัชนีค่าเงินรวมของประเทศคู่แข่ง (Composite Competitor Index)

จากวิธีการคำนวณข้างต้น สามารถเปรียบเทียบดัชนีค่าเงิน (NEER) และดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (REER) ของไทยกับของประเทศคู่แข่งโดยรวม (Composite Competitor Index) และตามกลุ่มประเทศ (ปีฐาน 2537) ในช่วงปี 2533-2542 ได้ดังตารางต่อไปนี้

9/ ทั้งนี้ เนื่องจากไม่มีข้อมูลการค้าของประเทศไต้หวันที่สุดอดคล้องกับประเทศอื่นๆ แยกตามหมวดสินค้า จึงคำนวณน้ำหนักของประเทศไต้หวันในดัชนีค่าเงินรวมของประเทศคู่แข่ง จากค่าเฉลี่ยน้ำหนักของประเทศจีนและฮองกง เนื่องจากมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน

ตารางเปรียบเทียบ NEER ของไทยและคู่แข่ง
(ปีฐาน 2537)

ตัวเลขเฉลี่ย เดือน	ไทย	คู่แข่ง Composite Index	ยุโรป (28.9%)	สหรัฐฯ และ แคนาดา (13.9%)	เอเชียและ แปซิฟิก (46.1%)	ญี่ปุ่น (8.9%)	ละตินอเมริกา (2.2%)
ธ.ค. 33	101.6	104.9	107.1	95.8	112.3	71.7	113.4
ธ.ค. 34	100.5	103.5	105.7	96.3	109.4	76.7	108.8
ธ.ค. 35	100.6	102.9	102.1	99.4	108.9	79.4	107.7
ธ.ค. 36	100.2	101.8	98.7	101.0	105.7	92.0	108.6
ธ.ค. 37	98.5	99.6	100.0	99.0	99.9	100.7	88.5
ธ.ค. 38	97.2	98.0	101.3	97.7	98.6	98.0	43.7
ธ.ค. 39	98.2	98.3	101.9	99.9	100.0	88.7	42.7
มี.ย. 40	99.5	98.4	99.6	102.7	100.5	90.6	42.5
ธ.ค. 40	62.6	97.3	101.9	112.8	93.6	91.2	42.0
ธ.ค. 41	76.7	96.1	102.8	110.9	89.9	98.9	34.2
มี.ค. 42	76.0	96.1	101.3	112.9	90.2	99.0	34.9

ตารางเปรียบเทียบ REER ของไทยและคู่แข่ง
(ปีฐาน 2537)

ตัวเลขเฉลี่ย เดือน	ไทย	คู่แข่ง Composite Index	ยุโรป (28.9%)	สหรัฐฯ และ แคนาดา (13.9%)	เอเชียและ แปซิฟิก (46.1%)	ญี่ปุ่น (8.9%)	ละตินอเมริกา (2.2%)
ธ.ค. 33	99.2	100.3	106.9	97.6	101.5	80.2	84.5
ธ.ค. 34	98.6	100.1	105.8	97.0	101.1	82.8	93.3
ธ.ค. 35	98.8	100.4	102.3	100.1	102.4	84.6	100.5
ธ.ค. 36	99.3	100.8	98.8	101.1	102.9	94.4	106.4
ธ.ค. 37	98.6	100.0	99.9	98.9	101.1	99.1	87.4
ธ.ค. 38	101.7	99.5	101.2	97.4	102.0	92.1	66.2
ธ.ค. 39	104.8	100.7	101.7	100.3	105.0	81.0	79.9
มี.ย. 40	106.8	101.2	99.8	102.8	105.9	83.1	85.6
ธ.ค. 40	70.3	100.0	101.8	112.7	99.0	82.4	89.5
ธ.ค. 41	88.3	99.2	102.5	110.7	96.9	87.2	85.3
มี.ค. 42	87.5	99.1	101.0	113.3	96.5	86.2	90.6

ในช่วงปี 2533-2537 ดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (REER) ของไทยค่อนข้างมีเสถียรภาพเคลื่อนไหวอยู่ในช่วง 98-99 ใกล้เคียงกับดัชนีค่าเงินที่แท้จริงของกลุ่ม (Composite Competitor Index) ซึ่งอยู่ในระดับประมาณ 100 อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่กลางปี 2538 เป็นต้นมา ดัชนีค่าเงินที่แท้จริงของไทยแข่งขันอย่างต่อเนื่องตามการแข่งขันของค่าเงินดอลลาร์ สรอ. เทียบกับสกุลเงินสำคัญ ทั้งนี้ เนื่องจากค่าเงินดอลลาร์ สรอ. (รวมสกุลเงินอื่นที่อิงกับดอลลาร์ สรอ. เป็นหลัก) มีน้ำหนักมากในตะกร้าดัชนีค่าเงินบาท ในเดือนมิถุนายน 2540 ก่อนเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนเป็นแบบลอยตัว ดัชนีค่าเงินบาทที่แท้จริงอยู่ที่ระดับ 106.8 แข็งกว่าค่าดุลยภาพ ณ ปีฐาน (2537) ร้อยละ 6.8 ในขณะที่ของกลุ่มอยู่ในระดับ 101.2 แข็งกว่าระดับ ณ ปีฐานร้อยละ 1.2 ดังนั้น ในช่วงนี้ ไทยเสียเปรียบคู่แข่งทุกกลุ่มประเทศและโดยรวมในด้านดัชนีค่าเงินที่แท้จริงซึ่งสูงกว่าของกลุ่ม (Composite Competitor Index) อยู่ประมาณ 5.6

ในเดือนมีนาคม 2542 ดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (REER) ของไทยอยู่ในระดับ 87.5 อ่อนกว่าระดับดุลยภาพ ณ ปีฐาน (2537) อยู่ร้อยละ 12.5 ในขณะที่คู่แข่งอยู่ในระดับ 99.1 อ่อนกว่าระดับ ณ ปีฐานอยู่ร้อยละ 0.9 ดังนั้น ดัชนีค่าเงินที่แท้จริงของไทยยังอ่อนกว่าคู่แข่งอยู่ประมาณ 11.6 เมื่อเทียบกับปี 2537 เมื่อพิจารณาแยกเป็นกลุ่มประเทศ ดัชนีค่าเงินที่แท้จริงของไทยอ่อนกว่าคู่แข่งเกือบทุกกลุ่มประเทศ ยกเว้นญี่ปุ่น^{10/}

3.3.4 ข้อจำกัดของวิธีการคำนวณ Composite Competitor Index

อย่างไรก็ตาม วิธีการคำนวณน้ำหนักของประเทศคู่แข่งในงานศึกษานี้ อยู่ภายใต้สมมุติฐานสำคัญ คือ ประเทศไทยและคู่แข่งทุกประเทศส่งออกสินค้าทุกประเภทไปยังตลาดส่งออกเดียวกัน เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านข้อมูลการค้า กล่าวคือ ไม่มีแหล่งข้อมูลตลาดส่งออกสำหรับสินค้าออกสำคัญของไทยแต่ละประเภท พร้อมทั้งข้อมูลที่สอดคล้องกันของประเทศคู่แข่งที่ส่งสินค้าออกประเภทเดียวกับไทยไปยังตลาดส่งออกเดียวกันกับไทยด้วย ทำให้ไม่สามารถคำนวณดัชนีค่าเงินที่แท้จริงของไทยซึ่งคำนึงถึงทั้งคู่ค้าและคู่แข่งในขณะเดียวกัน (2-dimensional index) ในลักษณะคล้ายคลึงกับ Double weight ที่กล่าวถึงในหัวข้อก่อนหน้าซึ่งมีรายละเอียดระดับกลุ่มสินค้าได้ ดังสูตรการคำนวณในภาคผนวก

นอกจากนี้ ดัชนีค่าเงิน NEER และ REER ของประเทศคู่แข่งแต่ละประเทศที่คำนวณโดยงานศึกษานี้ อาจมีค่าแตกต่างจากที่คำนวณโดยงานศึกษาอื่น ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ปีฐาน น้ำหนักของสกุลเงินในตะกร้า และดัชนีราคาที่ใช้ เป็นต้น

4. อัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพตามแนวคิด Macroeconomic Balance

แม้ว่าการคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพตามแนวคิด PPP จะเป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างกว้างขวางในการวัดระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และประกอบการดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยน แต่แนวคิดนี้ยังมีข้อจำกัดประการสำคัญ คือ ระดับดัชนีค่าเงินที่แท้จริงที่คำนวณได้นั้นจะมีความแตกต่างกันไป

10/ ในเดือนมีนาคม 2542 ค่าเงินเยนมีค่าเฉลี่ย 119.72 เยนต่อดอลลาร์ สรอ. และอัตราเงินเฟ้อของญี่ปุ่นอยู่ที่ร้อยละ -0.4 ต่อปี

ขึ้นอยู่กับวิธีคำนวณน้ำหนักสกุลเงินในตะกร้า การเลือกดัชนีราคา และปีฐานของดัชนีค่าเงิน นอกจากนี้ แนวคิดที่ว่าระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพมีค่าคงที่ ณ ปีฐานเสมือนนั้น ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในวงวิชาการ ดังนั้น จึงมีอีกแนวคิดหนึ่งเรียกว่า Macroeconomic Balance Approach ที่กล่าวว่า อัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพเป็นระดับอัตราแลกเปลี่ยนที่ทำให้เศรษฐกิจอยู่ในภาวะสมดุลทั้งภายในประเทศและภาคต่างประเทศ (Clark, et al. 1994) โดยดุลยภาพภายใน (Internal Balance) หมายถึง ภาวะเศรษฐกิจที่ผลผลิตที่แท้จริงอยู่ในระดับเดียวกับผลผลิต ณ ระดับศักยภาพ (Potential Output) หรือ ณ ระดับการจ้างงานเต็มที่และอัตราเงินเฟ้ออยู่ในระดับที่ยอมรับได้ หรือที่เรียกว่า Non-Accelerating Inflationary Rate of Unemployment (NAIRU) ในขณะที่ดุลยภาพของเศรษฐกิจภาคต่างประเทศ (External Balance) หมายถึง ภาวะเศรษฐกิจที่ดุลบัญชีเดินสะพัดอยู่ในระดับที่ยั่งยืน (Sustainable current account) หรือระดับที่เป็นเป้าหมายในระยะปานกลาง ซึ่งอาจกำหนดให้มีค่าเท่ากับระดับเงินทุนนำเข้าต่างประเทศสุทธิระยะยาวในภาวะปกติ (Long-term underlying capital inflows) หรือเท่ากับช่องว่างการออมและการลงทุนที่ระดับดุลยภาพ (Equilibrium saving-investment gap) ดังนั้นระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพตามแนวคิดนี้ จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อโครงสร้างหรือปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่กำหนดดุลยภาพภายในและภายนอกเปลี่ยนแปลง (Williamson, 1994)

ในการวิจัยเชิงประจักษ์ การประมาณการอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพที่แท้จริงตามแนวคิดนี้ แบ่งเป็น 2 วิธีหลัก ได้แก่ 1) การประมาณการแบบ Comparative Static ซึ่งระยะหลังมักใช้ Cointegration Technique ในการประมาณการด้วย และ 2) การทำ Simulation โดยใช้ Macroeconometric Model ทั้งนี้ วิธีแรกจะมีข้อดีคือ ค่อนข้างง่าย ไม่จำเป็นต้องใช้แบบจำลองเศรษฐกิจขนาดใหญ่ และแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพที่แท้จริงได้ชัดเจน ในขณะที่วิธีที่สองจะคำนึงถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรเศรษฐกิจต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันทั้งหมด และสามารถแสดง path ของอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงในการกลับเข้าสู่ดุลยภาพได้ จึงมีลักษณะ forward looking ด้วย

สำหรับขั้นตอนการประมาณการแบบ Comparative Static (Isard, P. and Hamid Farugee, 1998) อาจทำได้ดังนี้

1) ประมาณการสมการการออมและการลงทุนในระยะปานกลาง ซึ่งถูกกำหนดโดยตัวแปรเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ประชาชาติต่อหัวประชากร (ใช้เป็นเครื่องวัดระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ) อัตราการพึ่งพา (dependency ratio) ฐานะการคลังภาครัฐ ส่วนต่างระหว่างผลผลิตที่แท้จริงและผลผลิตที่ระดับศักยภาพ รวมทั้งอัตราดอกเบี้ยในตลาดโลก

2) ประมาณการสมการดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งถูกกำหนดโดยอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง ผลผลิตภายในประเทศที่แท้จริง และผลผลิตที่แท้จริงของประเทศคู่ค้า

3) คำนวณหาอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง ณ ระดับดุลยภาพจากการกำหนดให้ค่าประมาณการดุลบัญชีเดินสะพัด ณ ระดับผลผลิตที่แท้จริงที่ศักยภาพ (Potential output) และผลผลิตที่แท้จริงของประเทศคู่ค้า ณ ระดับที่ศักยภาพ มีค่าเท่ากับค่าประมาณการการออมและการลงทุนที่คำนวณได้จาก 1)

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

การวัดระดับความสามารถในการแข่งขันด้านราคาของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือการวิเคราะห์ว่า อัตราแลกเปลี่ยนมีค่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมหรือไม่ สามารถทำได้ 2 วิธีหลัก คือ 1) คำนวณหาดัชนีค่าเงินที่แท้จริง (Real Effective Exchange Rate Index: REER) ตามแนวคิด Purchasing Power Parity โดยปัจจัยที่กำหนดค่าเงินที่แท้จริง ได้แก่ ส่วนต่างอัตราเงินเฟ้อภายในประเทศและเงินเฟ้อของประเทศคู่ค้าสำคัญ และการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนบาทต่อดอลลาร์ สรอ. และต่อสกุลเงินคู่ค้าสำคัญ อย่างไรก็ตาม วิธีนี้มีข้อจำกัดสำคัญคือ การกำหนดให้อัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพมีค่าคงที่เสมอ ณ ระดับที่ปฏิฐาน ในขณะที่วิธีที่ 2) ได้แก่ แนวคิด Macroeconomic Balance อธิบายว่าระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพเป็นระดับที่ทำให้เกิดดุลยภาพทางเศรษฐกิจทั้งภายในและภาคต่างประเทศ จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป

แม้ว่าวิธีที่สองนี้จะให้ค่าอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพที่เหมาะสมกว่าในระยะปานกลาง แต่ในทางปฏิบัติ การคำนวณโดยวิธีแรกจะง่ายและสะดวกรวดเร็วกว่า ในการวิเคราะห์เชิงนโยบายจึงควรพิจารณาระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพที่คำนวณโดยทั้งสองวิธีประกอบกัน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองแนวคิดดังกล่าวสามารถให้ข้อสรุปได้ว่า ระดับอัตราแลกเปลี่ยนของประเทศ ณ ขณะใดขณะหนึ่งอยู่ในระดับที่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับระดับอัตราแลกเปลี่ยนดุลยภาพหรือไม่ แต่ไม่สามารถให้คำตอบในเรื่องสาเหตุของความเบี่ยงเบนไปจากระดับดุลยภาพ (Causes of exchange rate misalignment) ได้ นอกจากนี้ ความเบี่ยงเบนในระยะสั้น ณ ขณะใดขณะหนึ่งนี้อาจอยู่ในช่วงการปรับตัวสู่ระดับดุลยภาพในอนาคตได้ ซึ่งในกรณีนี้อาจไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนแต่อย่างใด ดังนั้น ในการนำไปใช้เชิงนโยบายจึงต้องมีการพิจารณาประกอบกับปัจจัยอื่นๆ ด้วย เนื่องจากดุลยภาพของเศรษฐกิจอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเวลาผ่านไป

บรรณานุกรม

- Aghevli, Bijan B., Mohsin S. Khan, and Peter Montiel 1991. "Exchange Rate Policy in Developing Countries: Some Analytical Issues," IMF Occasional Paper No. 78 (Washington: International Monetary Fund, March 1991).
- Batten, Dallas S. and Michael T. Belongia 1987. "Do the New Exchange Rate Indexes Offer Better Answers to Old Questions?," The Federal Reserve Bank of St. Louis Review, Vol. 69 No. 5 (May 1987).
- Black, Stanley W. 1994. "On the Concept and Usefulness of the Equilibrium Rate of Exchange," in *Estimating Equilibrium Exchange Rates* ed. by John Williamson (Washington: Institute for International Economics, 1994), pp. 279-292.
- Clark, Peter, Leonardo Bartolini, Tamin Bayoumi and Steven Symansky 1994. "Exchange Rates and Economic Fundamentals: A Framework for Analysis," IMF Occasional Paper No. 115. (Washington: International Monetary Fund, December 1994).
- Coughlin, Cletus C., Patricia S. Pollard, and Jerram C. Betts 1996. "To Chain or Not To Chain Trade-Weighted Exchange Rate Indexes," The Federal Reserve Bank of St. Louis Working Paper No. 96-010C.
- Coughlin, Cletus C. and Patricia S. Pollard 1996. "A Question of Measurement: Is the Dollar Rising or Falling?," The Federal Reserve Bank of St. Louis Review (July/August 1996).
- Elbadawi, Ibrahim A. 1994. "Estimating Long-Run Equilibrium Real Exchange Rates," in *Estimating Equilibrium Exchange Rates* ed. by John Williamson (Washington: Institute for International Economics, 1994), pp. 93-132.
- Feyzioglu, Tarhan 1997. "Estimating the Equilibrium Real Exchange Rate: An Application to Finland," IMF Working Paper No. 109. (September 1997).
- Hargreaves, Derek 1993. "Effective Exchange Rates: OECD currencies," JP Morgan Economic Research Note. (New York: Morgan Guaranty Trust Company, December 1993).
- Isard, Peter and Hamid Farugee 1998. "Exchange Rate Assessment: Extensions of the Macroeconomic Balance Approach," IMF Occasional Paper No. 167. (Washington: International Monetary Fund, 1998).
- Ito, Takatoshi, Peter Isard, Steven Symansky, and Tamin Bayoumi 1996. "Exchange Rate Movements and Their Impact on Trade and Investment in the APEC Region," IMF Occasional Paper No. 145. (Washington: International Monetary Fund, December 1996).
- MacDonald, Ronald 1997. "What Determines Real Exchange Rates? The Long and Short of It," IMF Working Paper No. 21.

- Mongardini, Joannes 1998. "Estimating Egypt's Equilibrium Real Exchange Rate," IMF Working Paper No. 98 (January 1998).
- Neill, Jim O. 1998. "Predicting Exchange Rates and GSDEER," The Foreign Exchange Market (Goldman Sachs, September 1998).
- Ott, Mark 1987. "The Dollar's Effective Exchange Rate: Assessing the Impact of Alternative Weighting Schemes", The Federal Reserve Bank of St. Louis Review, Vol. 69 No. 2 (February 1987).
- Sebastian, Edwards 1991. Real Exchange Rates, Devaluation, and Adjustment: Exchange Rate Policy in Developing Countries. The MIT Press, Cambridge, England.
- Sebastian, Edwards "Exchange Rate Misalignment in Developing Countries," in *Approaches to Exchange Rate Policy Choices for Developing and Transition Economies* ed. by Richard C. Barth and Chorng-Huey Wong (Washington: International Monetary Fund, 1994).
- Williamson, John 1994. "Estimates of FEERs, in *Estimating Equilibrium Exchange Rates*, ed. by John Williamson (Washington: Institute for International Economics, 1994), pp.177-243.
- Zanello, Alessandro and Dominique Desruelle 1997. "A Primer on the IMF's Information Notice System," IMF Working Paper No. 71 (May 1997).

ภาคผนวก

สูตรการคำนวณดัชนีค่าเงินของไทย

(รวมความสำคัญของประเทศคู่แข่งในลักษณะ 2-dimensional index)

$$NEER_{kt} = \frac{\prod_i \left[\frac{\frac{FC_i}{B}}{\prod_j \left(\frac{FC_i}{CC_j} \right)^{m_j}} \right]_t^{w_i}}{\prod_i \left[\frac{\frac{FC_i}{B}}{\prod_j \left(\frac{FC_i}{CC_j} \right)^{m_j}} \right]_{baseyear}^{w_i}} \times 100$$

NEER = Nominal Effective Exchange Rate Index (ดัชนีค่าเงิน)

$$NEER_t = \sum_k w_k REER_{kt}$$

w_k = น้ำหนักของชนิดสินค้าออก k ในสินค้าออกทั้งหมดของไทย

$\frac{FC_i}{B}$ = ค่าเงินสกุลคู่ค้าสำคัญของไทยเทียบกับ 1 บาท

w_i = $\frac{\text{มูลค่าสินค้าออก } k \text{ ของไทยไปยังประเทศ } i}{\text{มูลค่าสินค้าออก } k \text{ ทั้งหมดของไทย}}$

$\frac{FC_i}{CC_j}$ = ค่าเงินสกุลคู่ค้า i เทียบกับ 1 unit ของค่าเงินสกุลคู่แข่ง j

m_j = $\frac{\text{มูลค่าสินค้านำเข้า } k \text{ ของประเทศ } i \text{ จากประเทศคู่แข่ง } j}{\text{มูลค่าสินค้านำเข้า } k \text{ ทั้งหมดของประเทศ } i}$

โดยที่ j ไม่รวมไทย

$$RPCI_{kt} = \frac{\prod_i \left[\frac{p_i}{p_t} \right]^{w_i} \prod_j \left(\frac{p_i}{p_j} \right)^{m_j}}{\prod_i \left[\frac{p_i}{p_t} \right]^{w_i} \prod_j \left(\frac{p_i}{p_j} \right)^{m_j}}_{baseyear} \times 100$$

RPCI = Relative Price between Trading Partners and Thailand (ราคาเปรียบเทียบของคู่ค้าและไทย)

$$RPCI_t = \sum_k w_k RPCI_{kt}$$

REER = Real Effective Exchange Rate Index (ดัชนีค่าเงินที่แท้จริง)

$$REER_{kt} = \frac{NEER_{kt}}{RPCI_{kt}}$$

$$REER_t = \sum_k w_k REER_{kt}$$